

Rausa

Naar de lering

François De Neef

**Erfgoedtijdschrift voor Borchtlombeek, O.L.V.-Lombeek, Pamel en Strijtem
Verschijnt 6 maal per jaar. Dertiende jaargang Extranummer, zomer 2025**

Erfgoedtijdschrift voor
Borchtlombeek, O.L.V.-
Lombeek, Pamel en Strij-
tem

Secretariaat en verant-
woordelijke uitgever:
Erfgoed Rausa, Varing 40,
1760 Pamel
www.rausa.be

Werkten mee aan dit
nummer:
François De Neef

Eindredactie:
Kristien Hemeryckx en
Walter Evenepoel

Iedere auteur is verant-
woordelijk voor haar/zijn
bijdragen.

Je kan je gratis abonneren
op de digitale versie van
Rausa door een eenvoudig
bericht te sturen naar
erfgoed.rausa@gmail.com

Bankrelatie:
BE 97 8601 1557 2549

©
Zonder voorafgaande toestem-
ming van Erfgoed Rausa mag
niets uit deze uitgave worden
verveelvoudigd en/of openbaar
worden gemaakt door middel
van druk, fotokopie of op welke
andere wijze dan ook.

Rausa verschijnt in februari, april, juni, augustus, sep-
tember en december in digitale versie en op aanvraag
in gedrukte versie. De digitale nummers zijn gratis.
Wie een gedrukte versie wil, kan zich **in december
2025 abonneren** voor de volgende jaargang (€ 30-).
**In de loop van het jaar worden geen nieuwe ge-
drukte abonnementen genoteerd.**

Dit is een extra-editie, een toemaatje voor de warme
zomermaanden. Van dit extra-nummer wordt geen ge-
drukte versie uitgebracht.

Redactieadres:
Erfgoed Rausa, Varing 40, 1760 Pamel,
rausa@skynet.be, 0473 11 25 00
Abonneeradres: erfgoed.rausa@gmail.com

Inhoud van dit nummer:

Blz. 2	Om te beginnen
Blz. 3	Een toemaatje
Blz. 4	Naar de lering geweest?
Blz. 7	Het communieprentje
Blz. 10	Het diploma
Blz. 12	Uitsmijter

Op de voorpagina:
onbekende communiekant, rond 1920 gefotografeerd door
Victor Evenepoel

Al hebben Sabine, Bram en Jacotte het meestal wel bij het rechte eind wanneer ze ons komen vertellen welk weer het morgen zal zijn, een voorspelling voor meer dan een etmaal blijft een hachelijke onderneming. Wat augustus en september in petto hebben, blijft dus gissen. Maar voor het geval een loden zon ons naar de kelder doet vluchten zoals tijdens de recente eerste juli-dagen, of mochten er integendeel plots polaire luchtstromingen ons hemelgewelf komen tergen, dan heeft de Rausa-redactie toch voor enige afleiding gezorgd. Wij bieden onze lezers graag een extra portie heemkundige literatuur aan, tien bladzijden

uitgeschreven nostalgie, meeslepend verwoord door François De Neef.

Historisch doorwrocht, gekruid met ironie en een snuifje humor, dat zijn de ingrediënten waarmee hij onze lezers steeds weet te bekoren.

In 'Naar de lering geweest?' neemt hij ons mee naar een vroom verleden. Geen paniek dierbare vrienden agnosten of anders denkenden! François kruidt zijn kroniek immers met pittige verwijzingen en hij laat typische dorpsfiguren weer vrolijk herleven. Erfgoed op zijn aangenaamst dus. Net wat we nodig hebben in deze vakantieperiode.

WE

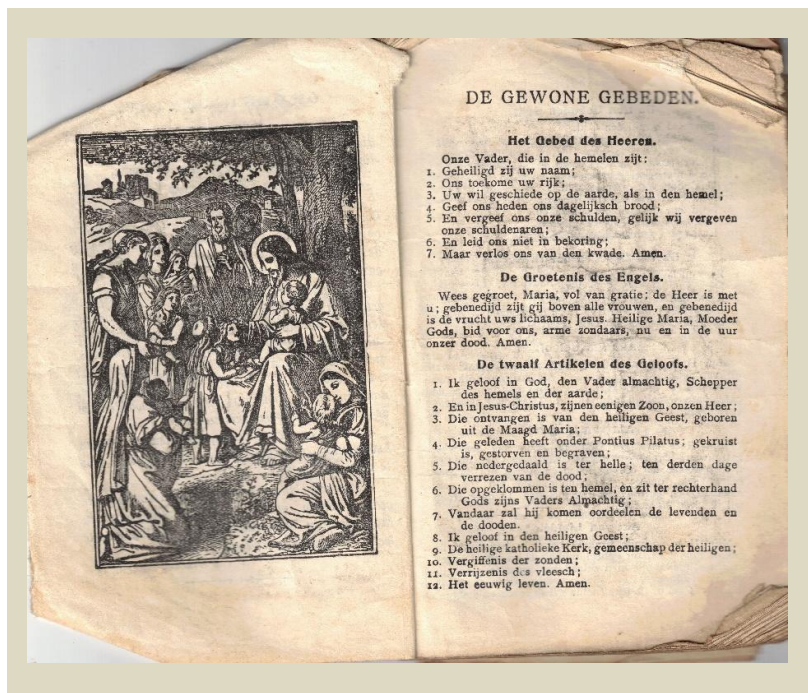

'Den Hogen Berg' een ingekleurde postkaart met centraal het pad langs waar vele honderden meisjes en jongens naar de lering trokken.

Naar de lering geweest?

Onlangs, bij het zoeken naar een titel op een boekenschelf, werd mijn aandacht getrokken door een klein beduimd boekje, sterk aangevreten door de tand des tijds:

“Mechelse catechismus voorgescreven ten gebruik der kinderen die zich bereiden tot de Eerste Communie”. De eerste bladzijden van het document, *Avondgebed, Gebed vóór het eten, Gebed na het eten, de Engel des Heeren*, deden mij spontaan terugdenken aan meter Wanne zaliger¹. Op hoge leeftijd kende ze nog al haar akten en gebeden vanbuiten. Die werden haar als kind ingelepeld tijdens de **lering**. Een hele tocht van haar geboortehuis² aan de Hoogstraat tot de kerk aan de Dender om de catechismusles bij te wonen. In het lokaal achter de oude pastorie, nu nog zichtbaar vanop het kerkhof, vonden de lessen plaats.

Daar vergaderden weleer de kerkelijke broederschappen. Je herkent het gebouw aan de spits toelopende blinde vensters in het metselwerk die een kerkelijk verleden verklappen.

Om de tijd te **doden** speelden de kinderen in afwachting van de les op het **kerkhof**. Eén van de favoriete sporten was over het graf van de Dikke van Pamel springen.

Grafstenen waren daar toen nauwelijks te bespeuren. Wie zich een zerk kon veroorloven werd, tot diep in de 18de eeuw, veelal in de kerk begraven; zo raakte die mettertijd geplaveid. Tot de Oostenrijkse keizer Jozef II een verbod invoerde op het begraven in de kerk. Zijn bemoeizucht met kerkelijke aangelegenheden leverde hem dan ook de spotnaam “keizer-koster” op. Tientallen grafstenen uit de kerkvloer lagen na de afbraak van de oude kerk op de site verspreid. Enkele jaren later werden ze met de mookhamer tot gruis herleid; een schat aan genealogische en heraldische informatie ging zo verloren. Drie exemplaren die aan de destructie ontsnapten staan nu op Ledeborg tegen de gevel van St.-Apollonia. Wie buiten zes voet diep onder de zoden ging moest het stellen met een houten of smeedijzeren kruis. Uit bewaarde kerkrekeningen blijkt dat het gras op het kerkhof in het Oud Regime aan de meestbiedende gegund werd voor het winnen van hooi.

¹ Joanna Segers (1889-1978) was de dochter van Franciscus (de Zwetten van Naures, 1856-1911) en van Constance Minner (Stance van de Minjtes, 1855-1907).

² Dit huis werd vóór een paar jaar afgebroken voor de realisatie van de toegangsweg naar de verkaveling “Profetenberg” op d’Hasselt. Laatst woonden hier Raymond Segers (Mong van Mong Bonne, 1937-2013) en Maria De Moortel (Maria van Koben van de Wieter, 1941-2019), een achterkleindochter van de Zwetten van Naures.

Ook met Allerheiligen en Allerzielen oogde het kerkhof heel anders dan nu. Op de graven werden kaarsen ontstoken, wat tegen valavond een feeëriek sfeer schiep. De traditie om graven te tooien met witte chrysanten kwam pas traag op gang na de Eerste Wereldoorlog en verdrong midden jaren '60 het gebruik om kaarsen te branden.

Eén generatie na grootmoeder, toen het de beurt was aan vader om zich te verdiepen in de gewijde geschiedenis, was de lering verschoven naar het centrum van Pamel en hoefden de kinderen van Ledeberg niet meer zo ver op pad te gaan. De lering ging na het optrekken van de nieuwe parochiekerk door in een kapel vlak bij de ingang. In de jaren '30 ging de les soms ook door in de nieuwe parochiezaal "Ons Huis". Kapelaan Gullentops (1894-1948) bracht de kinderen de vragen, antwoorden en akten aan het verstand, desnoods met de didactische hulp van een houten regel die hij in de mouw van zijn soutane verborg. Die kwam iets harder aan dan de paraplu van pastoor Munte.

Voor de Ledebergse jongeren vond de lering na '58 plaats in hun nieuwbakken parochie. Begin jaren '70 gingen de lessen door op zaterdag aan de Dries in het huis van "Madame van de Kroon", rechtover de kasj van het pensionaat (foto hieronder)³.

Begin jaren '70 gingen de lessen door op zaterdag aan de Dries in het huis van "Madame van de Kroon", rechtover de kasj van het pensionaat (foto onderaan deze bladzijde).

Ze werden gegeven door een zuster van Vorselaar en hadden niks meer weg van de klassieke lering. Intussen is het klooster te Ledeberg gesloopt en is de lering in handen van parochiemedewerkers.

Een bewogen communiefeest

Na twee jaar lering brak het moment van de Plechtige Communie aan. De jongens kregen hun eerste lange broek en de meisjes een wit kleed dat weg had van een trouwkleed. Dat werd na het evenement weggehangen voor een jongere zus, doorverkocht of gebruikt als processiekleed.

In het voorjaar braken voor de Ledebergse kleermakers drukke dagen aan: Remieken Braeckmans (1877-1972), Emile De Neef (*Mil Braeckmans*, 1887-1962) en zoon Jozef (*Poesken*, 1922-2022), Emile De Bisschop (*Mileken van 't Fijn Pak*), Arthur Geeroms (*Tier van Laken*; 1929-2020), Gaugericus Fieremans (Gavrie Massaar)... Hen werd gevraagd om vooral rekening te houden met de kwaliteit van de stof en met "de groei" zodat het pak nog lang kon meegaan, eerst als "zondags dingen" en daarna om af te dragen doorheen de week.

³ Herinner U de memorabele scène uit "Wij, Heren van Zichem" waar Gust van Sus van Truies, aangespoord door de Witte om ook naar de lering te komen door Luc Philips, in de rol van pastoor Munte, met de paraplu werd bewerkt omwille van zijn ondermaatse kennis van de akten des geloofs en wegens vloeken in de kerk (Naar "de Witte" en de novelle "Pastoor Campens" van Ernest Claes).

Monique De Neef (Lombeekstraat, 1959)

Na de kerkelijke plechtigheid was het kermis in de huizen. T'onzent werd de Leuvense stoof uitgetrokken en voor enkele dagen in een stal geparkeerd, kwestie van wat meer ruimte in huis te hebben om al de familie te kunnen placenten; schragen en oude stoelen werden van zolder gehaald. De vrouw des huizes, al dan niet bijgestaan door een *kookès* of vrijwilligers, zorgde doorgaans voor de feestmaaltijd. Meestal praktische, eenvoudige schotels zoals *tong in madeira-saus*, *varkensgebraad met pekens* of *rosbief met wat groensel*. En, bijna standaard, *tomatensoep met ballekens*. Bij mijn oudere broer in **1966** was dat *vol-au-vent* met *vidékens*. Broer wordt niet graag herinnerd aan zijn communiefeest. Lag het aan de *vol-au-vent*, de stress van de dag of aan beide, ik weet het niet, maar kort na de noen zat hij met een serieuze afgang; hij zat meer "op 't hosjken" dan aan tafel. Precies of hij had "*jalappe*" ingenomen (*straf laxermiddel van weleer, zéér actief*). Tegen de koffie deed zijn *rondelle* zodanig zeer, dat hij in het apotheekkastje op zoek ging naar soelaas.

Nu, in de jaren '60 stelde de gemiddelde apotheekkast niet bijster veel voor. Bij ons: een fleske *rood*, een kluts *teinture d'iode*, een pot zalf van dokter Borms en een stek "*Rado-Salil*", een krachtig middel tegen gewrichtspijn om aan zere ellebogen en knoelsels te wrijven. De zalf van dokter Borms was door de jaren versteend en, u raadt het, hij had dan maar *Rado-Salil* aan zijn *derrière* gewreven. Enkele minuten later, toen dat spul begon te werken, kon je hem horen jodelen tot op de Dries, tot leedvermaak van de clan.

Na de koffie werden de resterende flessen Château Neuf du Pâpe genuttigd en was het mansvolk aan *foefschieten* of *bollezjauen* toe. Op volgende foto mikt Sylvain Dermez (1937-2007) het koperen schijfje naar het geuzestopsel met de inzet (te Rences, 1966).

De tweede dag werden traditioneel de buren en helpers op de koffie gevraagd. Broer hield zich opvallend gedeisd, anders dan we van hem gewoon waren. In volgende dagen zongen wij om hem te treiteren het kinderliedje "*Koben Aroben, zijn gat stond open; d'er kwamp nen heuzel in gekropen. Hoe miër dat 'n heuzel zoeng, hoe miër dà Koben sproeng*". Ik hoop stilletjes dat hij niet op Rausa geabonneerd is....

Bij een communiefeest hoorden ook geschenken. Ten tijde van grootmoeder kregen de communicanten meestal weinig of niks want er was miserie alom.

Van haar 13 broers en zusters haalden enkel Félix (*de Kjeis*, 1877-1936) en Adèle (*de Wieter*, 1885-1960) de leeftijd om hun communie te doen; de rest was vroeger dood. In vaders tijd, in het interbellum, was er al meer welstand maar ook geen overvloed. Toen kregen de kinderen traditioneel een missaal en een paternoster. Bij mijn moeder in het weeshuis was dat een crucifix met een wijwaterbakken (1940).

In de gouden jaren '60 verdween het religieus karakter van de geschenken. Peter kocht voor mij bij *den Toep* een polshorloge, meter financierde mijn blauw kostuum. Voorts een lederen portefeuille met Barend van Orley en Maria van Bourgondië die mij toelachten (500 frank, herinner u). Tegen *Elza van Nieken Mèr* (*Elza Van Cutsem*, 1915-2007), een tante uit de carrékens, heb ik beleefdheidshalve ook merci gezegd toen ze mij een pot geraniums overhandigde. En wie mij als elfjarige een tinnen kandelaar schonk ben ik intussen vergeten maar mij staat voor dat het *Martha Tatj* uit de Lostraat was (*Martha De Smedt*; 1903-1989).

Het communieprentje

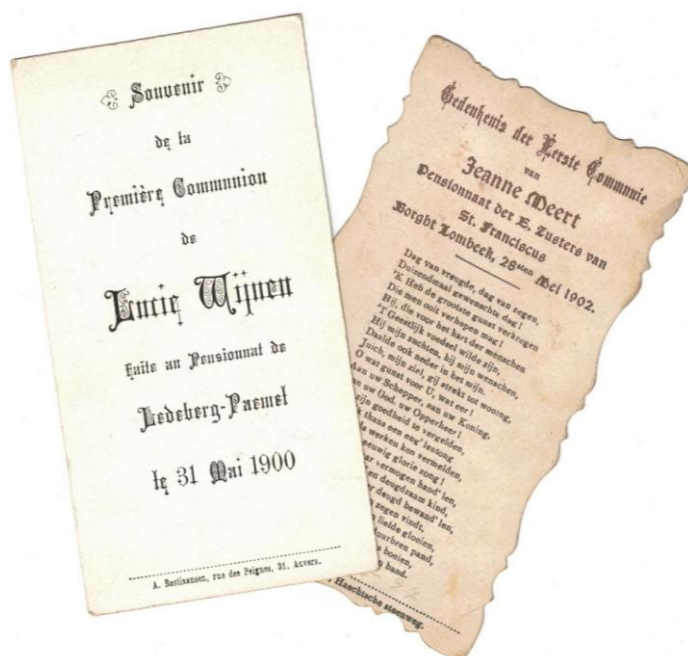
De traditie van de communieprentjes gaat terug naar de tweede helft van de 19de eeuw. Zoals dat ook het geval is met trouwbrieven, bidprentjes en doodsbriefjes werd het gebruik ervan ingevoerd door de meer goeie burgers.

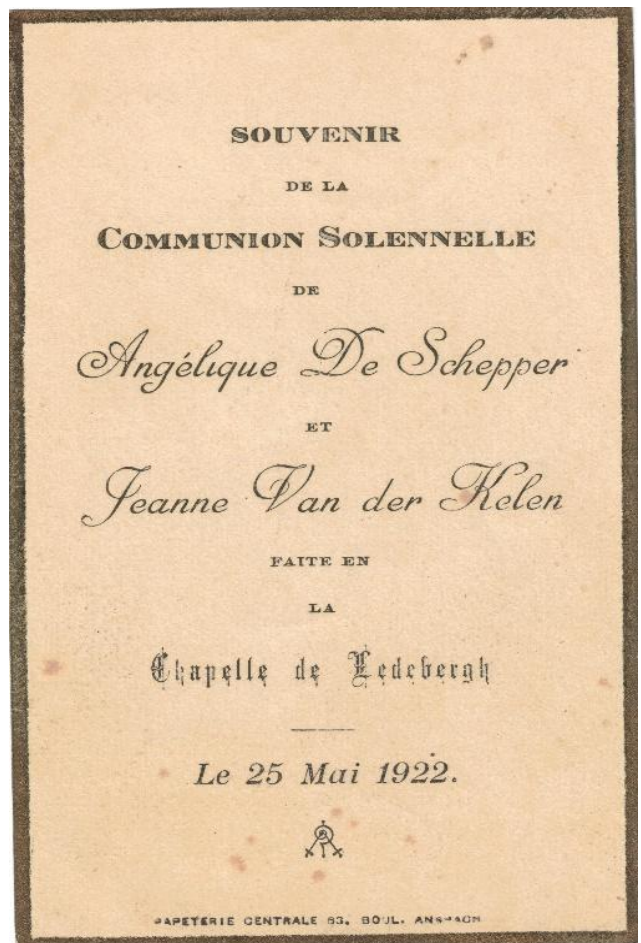
Het oudste exemplaar in mijn collectie dateert van 1888.

Toen vierde Estelle De Block te Ledeberg haar communie. Zij was leerlinge aan het pensionaat. In tegenstelling tot de kinderen van Ledeberg mochten de pensionaatsmeisjes wel hun communie in de kapel te Ledeberg doen. De rest was verplicht aangewezen op de moederkerk in Pamel. Het fraaie kanten prentje moet elders gedrukt geweest zijn, zo laat ons de drukfout vermoeden (*Ledeberg*).

In 1900 is Julie Wijnen aan de beurt, eveneens een leerlinge van de kostschool. In 1902 verdeelt Jeanne Meert, leerlinge aan het St.-Franciscusinstituut in Borchtlombeek, de eerste Nederlandse prentjes.

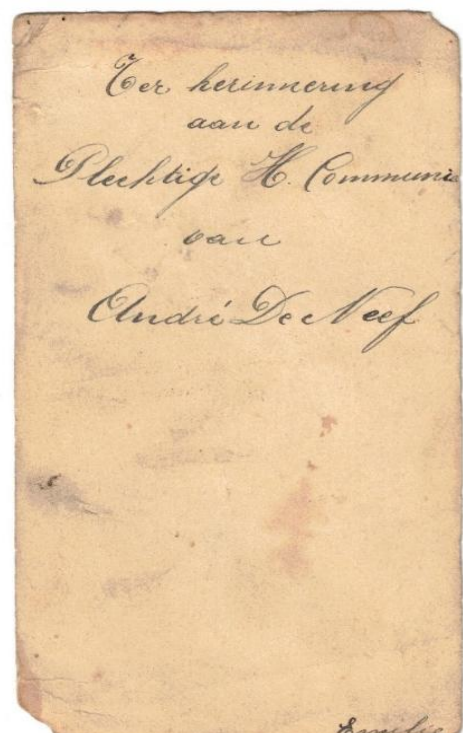
Pensionaatsmeisjes, zelf afkomstig uit Pamel, namen het gebruik over, zoals Marie Borginon in 1904 (prentje op volgende blz.)

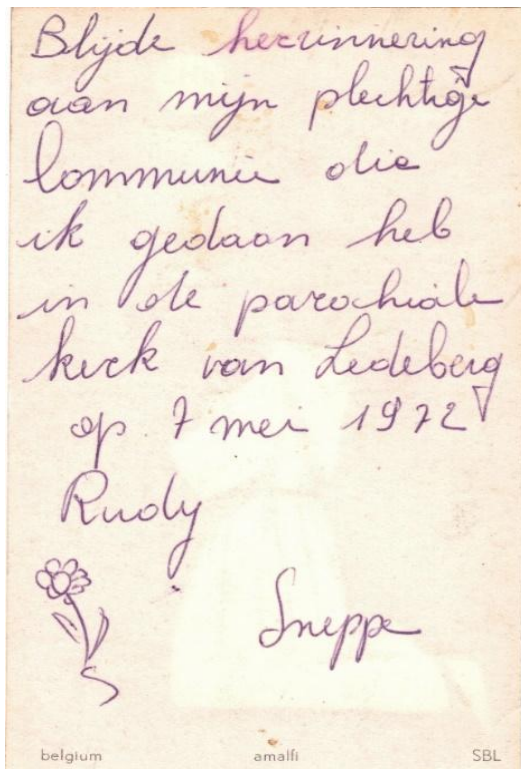
De prentjes werden in allerlei soorten en maten vervaardigd. Het ene al wat kleurrijker dan het andere, rechthoekig of met insnijdingen, volgens de portemonnee. De lokale drukkers pikten natuurlijk ook een graantje mee. Een prentje uit 1909 vermeldt "Drukkerij Couck"; in 1918 lezen we "Léon Couck". In 1939 liet José Evenepoel haar prentjes maken bij "Drukkerij De Wever". In 1949 zorgen "Jef De Smedt" en Drukkerij "R. Van Der Kelen" voor concurrentie. Ook enkele kosters sprongen op de kar: Amedé De Mot in Borchtlombeek en Francis Pitteurs op Kattem. Sommige klanten zochten hun heil buiten de gemeente en stapten naar "Drukkerij Cobbaert" in Liedekerke, "Van Lint" in Schepdaal of "De Clercq" in Ninove.

Wanneer er in een familie gelijktijdig twee communicanten waren werd soms een gemeenschappelijk prentje opgesteld zoals in 1922 voor Angélique De Schepper (1911-1929), dochter van Joseph De Schepper (1881-1967), die dat jaar burgemeester werd, en voor haar nicht Jeanne Van der Kelen (1911-2004), dochter van Josephine De Schepper (1880-1979, *Madame Stok*).

Sympathiek zijn de handgeschreven communieprentjes die een meer persoonlijke toets geven. Bijvoorbeeld dit van André De Neef (1919-1940, gesneuveld in de slag bij de Leie), bestemd voor zijn vriendin Emilie Vandenberghe (van *den Brusseleir*, 1914-1996).

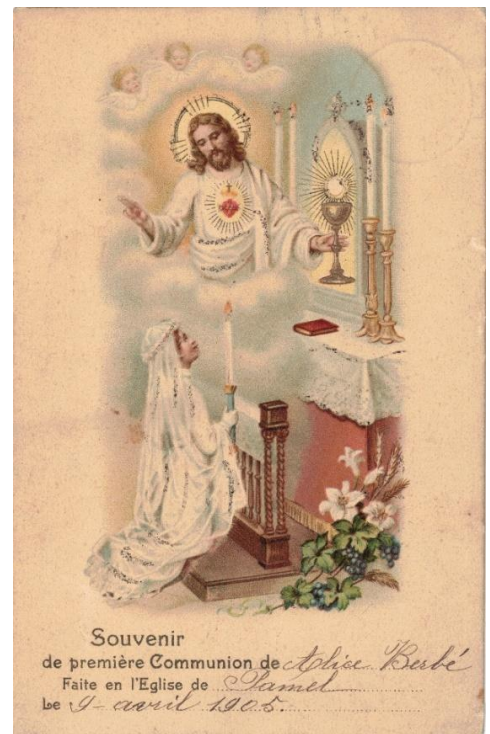
Een recenter exemplaar is dat van Rudy Sneppe uit 1972.

Wanneer twee kinderen in een gezin maar een jaar scheelden liet men ze doorgaans samen hun communie doen zoals Jeanne Baetens met haar broer Emiel (Lostraat, 1949) en, 25 jaar later, haar dochters Marian en Marleen Hemerijckx.

Om af te sluiten een merkwaardig prentje uit de Pamelse collectie. Het is dat van **Alice Barbé** (1894-1971) uit 1905.

Merkwaardig, want het is het enige gekende Pamelse exemplaar op prentkaartformaat voorzien van een achterkant voor verzending met de post. Het prentje werd vanuit Pamel effectief verzonden met de post; de stempel ligt er niet om. Verzonden, eigenaardig genoeg, naar haar eigen vader in de Piezelstraat: Camille Barbé (1862-1940), getrouwd met Odille De Saeger. Hij was een broer van Sis Barbé (1860-1948) uit de Kerkhofstraat die de Dikke van Pamel van zeer nabij gekend had.

Waarom heeft Alice Barbé een zegel van één centiem verplakt, de kaart van de Piezelstraat naar de post aan de Brusselstraat gebracht om ze vervolgens te laten bestellen in haar ouderlijke brievenbus? Voor de leute? Als verrassing? Best mogelijk want het was een passe-partout-model om manueel te personaliseren.

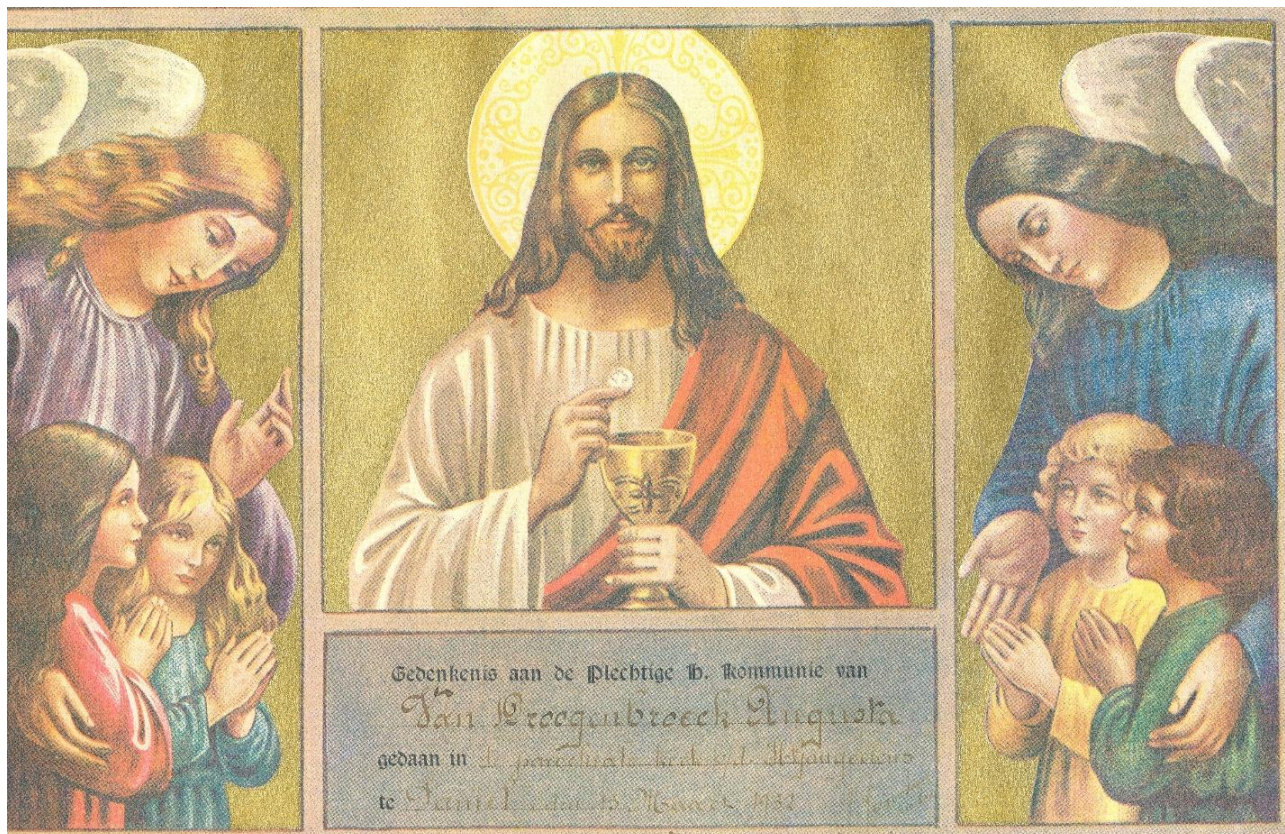
Het diploma.

Van mijnheer pastoor kregen de kinderen tijdens het interbellum bij hun plechtige communie als souvenir een groot kleurrijk certificaat, geschikt om in te lijsten en boven hun bed te hangen. Kort voor mijn dooppeter (Frans De Neef; 1914-2009) naar het rusthuis trok overhandigde hij mij zijn exemplaar uit 1926 voor het familiearchief. Het draagt de signatuur van kapelaan De Rouck (1874-1955).

Hieronder het exemplaar van Raymond Lorang uit de Gootjesstraat (*Remong van Zjoeben*, 1927-1979) uit 1939, met de handtekening van pastoor Jozef Janssens (1880-1950). De- zelfde zielenherder tekende in 1932 ook al op het diploma van Augusta Van Droogenbroeck (1920-2011), zie afbeelding op volgende bladzijde.

Uitsmijter

We begonnen en eindigen met het catechismusboekje. Op het laatste blad staat, mocht u ze vergeten zijn, de definitie van de hel... Leer dat als kind van buiten.

Met de rest van het boekje zijn de muizen weg.

François De Neef

In het jaar des Heren toen men schreef MMXXIV, naar Bamis

Afbeeldingen:

Archief François De Neef

